

Válság és kultúra

Összeállítás a Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság
Doktorjelölt Konferenciájának anyagából

A Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság 2005 óta rendezi meg nemzetközi doktorjelölt konferenciáit. Bene Sándor, Dobos István és a 2011-től bekapcsolódó Fenyvesi Kristóf szervezésében *A magyarásgtudomány műhelyei* (Budapest, 2005), *A magyarásgtudományok önértelmezései*¹ (Budapest, 2008), a *Határátlépések*² (Kolozsvár, 2010) és az *Átmenet és különbözőség: magyarásgtudományok kelet-közép-európai kontextusban*³ (Kolozsvár, 2011) című tanácskozások egyre szélesebb körű fórumot biztosítanak a magyarországi és a nemzetközi hungarológus műhelyek doktoranduszainak arra, hogy bemutathassák eredményeiket, visszajelzést kapjanak munkájukról, és megvitathassák a kutatásaikkal kapcsolatban felmerülő kérdéseket. A 2013. augusztus 22–23-án, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen *Válság és kultúra* címmel megrendezett legutóbbi doktoranduszkonferencián közel hatvan előadó vett részt.⁴ A doktori hallgatók előadásait kutatási területük kiemelkedő szakértői és doktorandusztársaik egyaránt véleményezték, és több kérdést is megfogal-

¹ *A magyarásgtudományok önértelmezései: A doktoriskolák II. nemzetközi konferenciája, Budapest, 2008. augusztus 22–24.* Szerk. Dobos István, Bene Sándor. Budapest, Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, 2009. Letölthető: <http://mek.oszk.hu/07600/07689/> – 2015. 01. 03.

² *Határátlépések: A doktoriskolák III. nemzetközi konferenciája, Kolozsvár, 2010. augusztus 26–27.* Szerk. Dobos István, Bene Sándor. Budapest, Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, 2011. Letölthető: <http://mek-oszk.uz.ua/09700/09720/> – 2015. 01. 03.

³ *Átmenet és különbözőség. Transition and difference.* Szerk. Fenyvesi Kristóf. Budapest, Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, 2012. Letölthető: <http://mek.oszk.hu/11300/11354/> – 2015. 01. 03.

⁴ A konferencia programja: <http://hungarologia.net/conferences-and-congresses/magyar-doktoriskolak-konferenciai/magyar-valsag-es-kultura/> – 2015. 01. 03.

maztak az elhangzottakkal kapcsolatban. Az előadások írásos változataiba mindezen javaslatok és a felvetett kérdésekre irányuló további vizsgálatok eredményei is beépültek, így maradandó formában is hasznosultak a tudományos eszmecsere tanulságai. Az alábbiakban reprezentatív válogatást adunk közre a doktoranduszkonferencia anyagából.

Ezzel a folyóiratközléssel egyrészt szeretnénk a *Híd* olvasóközönségének a figyelmét felhívni a Nemzetközi Magyarisztudományi Társaság munkájára, amelynek lényeges eleme a magyarisztudomány következő nemzedékeinek a támogatása és bevonása a társaság munkájába és a nemzetközi hungarológiai diskurzusba. Másrészt pedig az összeállításban részt vevő pályakezdő szerzők részére egy rangos magyar nyelvű szakmai fórumon kívántunk megjelenési lehetőséget biztosítani. Abban, hogy választásunk a *Híd* folyóiratra esett, nem csupán a *Híd* magas szakmai színvonaláé és a szerkesztőség örömteli nyitottságáé és fogadókészségé játszott szerepet. Az anyagok megjelentetésére mindenekelőtt egy olyan határon túli magyar nyelvű szellemi műhelyt kerestünk, amely maga is küldetésének tartja a pályakezdő kutatók és a tudományos közélet főszereplői közötti párbeszéd támogatását. A *Híd* folyóirat pedig nemcsak hogy rendszeresen a „mesterek” munkáinak társaságában biztosít helyet a „tanítványok” eredményeinek, hanem az orgánumban körültevékenykedő közösség sokrétű kultúrateremtő és -közvetítő aktivitása révén alkotói körként, a szó klaszszikus értelmében vett *iskolaként* is működik.

Olvasóink figyelmét ezúton felhívjuk konferenciasorozatunk közelgő folytatására is. A Nemzetközi Magyarisztudományi Társaság soron következő doktorjelölt konferenciájára 2015 augusztusában a Pécsi Tudományegyetemen kerül sor. A diákkonferencia a 2016-ban ugyancsak Pécsen megrendezendő Magyarisztudományi Világkongresszus előkészítéseként is szolgál. Mindebben ugyancsak számítunk a világ magyarisztudományokkal foglalkozó doktoranduszainak aktív részvételére. A tervezett eseményeket illetően a Nemzetközi Magyarisztudományi Társaság honlapja (www.hungarologia.net) és levelezőlistái szolgálnak majd felvilágosítással.

Jelen összeállításunkat Szarvas Melinda, a Jyväskyläi Egyetem Magyarisztudományi Doktori Iskolája hallgatójának *Nélkülözött profik, nélkülözhetetlen dilettánsok* című írása nyitja. A magyar vajdasági irodalom kezdetére összpontosító dolgozat a „dilettáns” fogalmának Szenteleky Kornél által kezdeményezett újrapozicionálását és újradefiniálását vizsgálja. A szerző értelmezése alapján a „dilettáns írók” nagyarányú megjelenése mindig valamiféle átalakulást mutat. Szenteleky Kornél munkája és irodalomalapító tevékenysége során dilettantizmust felvehető magatartásnak

tekintette és tudatosan leválasztotta a fogalomról a negatív esztétikai értékítéletet. A dilettánsokat olyan, az új helyzetre elsőként reagáló alkotóként ítélte meg, akikre mindenekelőtt számíthatott a magyar vajdasági irodalom megteremtésében. A vajdasági magyar irodalom kezdeteinél a kívülállóság és a függetlenség így előnyként érvényesült, olyan körülményként, amelynek elfogadása Szenteleky szerint segíthette az önálló magyar vajdasági irodalom megteremtését.

Berényi Emőke, a Szegedi Tudományegyetem doktorandusza *Minoritás és traumatizáltság. Trauma által újrakonstruálódó identitások Lovas Ildikó regénytrilógiájában* című dolgozatának tézise szerint a vajdasági magyar irodalom egyik fő specifikus jegyét többszörös kisebbségi pozíciójában kell keresnünk. Emlékezetpoétikai meghatározottsága és a délszláv háborúkra való reflektáltsága erős elkülönöződést eredményez más magyar nyelvű irodalmaktól, narratív technikái és tematikus kötődései tekintetében pedig leginkább a posztjugoszláv térséghez tartozó irodalmakból veszi mintáit. Ennek eredményeképp a vajdasági magyar irodalomban gyakorta kerülnek ábrázolásra úgynevezett posztkoloniális szubjektumok, hibrid identitások. A tanulmány középpontjában az említett folyamatok által megképződő identitásmódosulások vizsgálata áll Lovas Ildikó regényeiben. A kimondás mint a kulturális emlékezet externalizációja és egyfajta öngyógyító alkalmazása mindhárom elemzett regény (*Kijárat az Adriára*, 2006; *Spanyol menyasszony*, 2008; *A kis kavics*, 2010) narrátoránál szembeötlő. A dolgozat emlékezetpoétikai következtetése szerint a vizsgált szövegekben a transzgenerációs választott traumák, azaz a nagycsoportot egy drasztikus veszteséggel konfrontáló tragédiák – például a vajdasági magyarság Trianon-élménye – és a politikai rendszerek által kiemelt jelentőségűnek minősített választott dicsőségek – mint a rigómezei csata glorifikálása – biztosítják a kollektív emlékezet assmanni értelemben vett konnektív struktúráinak a továbböröklődését.

Lo Bello Maya, az ELTE doktorandusza *„Mindén Egész eltörött”: Válságtudat és az induló Nyugat kritikai gyakorlata* című tanulmányának alaptézise szerint a *Nyugat* indulásakor a lapban megjelent kritikákra túlnyomórészt az impresszionista szemléletmód volt a jellemző. Az impresszionista kritika mibenlétét a korabeli kritikusok evidenciának tekintették, utólag viszont érdemes felvázolni a stílus legfontosabb jellemzőit. Az írás számba veszi az impresszionista kritika stílusjegyeit (hangulatfestés, festészethez köthető különböző metaforák alkalmazása, metaforikus, lírai nyelvezet használata, műfaji hibriditás), és feltárja a kritikusi eljárás rokonságát az irodalmi impresszionizmussal. A szerző következtetése szerint a lap kritikusi nem törekedtek elméleti rendszerek kialakítására, hanem egy sajjá-

tos, állandóan változó és változtatható kritikai stílussal akartak hatni az olvasóra.

Mihály Eszter *Nácizmus és identitás Gyömrői Edit önéletrajzi regényének tükrében* című dolgozata Gyömrői Edit *Ár ellen* című önéletrajzi regénye identitáskonstrukcióinak elemzésére vállalkozik. Bemutatja, hogy Gyömrői regénye miként írja le azokat a külső tényezőket, amelyek befolyásolják az identitás alakulását – ilyenek például az emigráns- és az idegenlét, vagy a dolgozat fókuszpontjában álló nácizmus identitásromboló mechanizmusa. Az élettörténet számos helyen kitér arra is, hogy a főszereplő miként épít be új elemeket identitásképebe. A politikai meghatározottság is állandó alakulásban szerepel a regényben, az elemzés külön teret szentel a feloldhatatlan politikai feszültségnek, illetve annak, hogy a főszereplő megingott kommunista identitása nem nyújt elég támaszt személyes identitásának. Az önéletrajzi én elveti a faji tisztaság elméletét: elsősorban humán identitásként határozza meg magát, s ebből kifolyólag zsidó származása irreleváns saját identitásképe kialakításában. Azonban a nácizmus mint külső identitásró mechanizmus kikényszeríti az etnikai dimenzió struktúrába történő beemelését – a többi konstruáló rovására. A náci ideológia egyfajta identitáscserét hajt végre.

Sági Varga Kinga, az Újvidéki Egyetem doktorandusza *A válság mentális és kulturális terei Juhász Erzsébet prózájában* című írásában abból indul ki, hogy Juhász Erzsébet prózájában a multikulturális tér teremtette helyzet, illetve a biográfiai megnyilatkozás tabuként való kezelésének hatása miatt erőteljesen érezhető a tudatos vagy öntudatlan elrejtőzés, a maszksituáció. Az író szövegeiben a referencialitás túllép a tabu területén, hiszen a textusok a térség – közép-európai és jugoszláviai – szempontjából fontos, megkerülhetetlen események sokaságát tematizálják. Emellett a dolgozat fokozott figyelmet szentel a művészi megformálás mikéntjének, a valóság egyéni perspektívába helyezésének. A válságszituációk előtérbe helyezik a mentális és kulturális elvagyódás alakzatait: a szereplők térváltás nélkül válnak idegenné, a tényleges téren a tudati tér, az emlékezés-felejtés terei és a képzelet világa kerekednek felül.

Végül Brenner János *A szabadkai magyar lakosság (anya)nyelvi tudatának vizsgálata a magyar nyelvű média összefüggésében* című dolgozata zárja az összeállítást. Az írás a vajdasági magyar média nyelvi szerepére összpontosítva a nyelvhasználat és nyelvtervezés különböző kérdésköreit járja körül. A dolgozatban bemutatott kérdőíves vizsgálat a tömegtájékoztatási eszközök kontextusából kiindulva a szabadkai magyar lakosság anyanyelvi tudatára fókuszált. A szerző olyan lehetőségeket vesz számba, amelyek a vajdasági magyarok anyanyelvhasználatának megóvására irányulnak. A

kérdőív tematikus egységei a magyar nyelvhez való kötődésre, a szerb és a magyar nyelvvel kapcsolatos kérdésekre, a magyar nyelv és a média kapcsolatára, illetve a magyar nyelv helyzetére és jövőjére irányultak. Az egyes kérdésekre adott válaszok elemzéséből kiderül, hogy a válaszadók legnagyobb hányada az oktatás színvonalának növelését, illetve több művelődési esemény lebonyolítását tartja a legfontosabbnak, amelyekkel megőrizhető a magyar nyelv. A vizsgálat végkövetkeztetése szerint nyelvstratégiai szempontból nagyon fontos lenne legalább egy Vajdaság-szerte fogható, dominánsan standard nyelvváltozati mintát sugárzó regionális televízió, helyi szinten pedig legalább egy kis hatósugarú rádióadó üzemeltetése.